

**Е-«LEGALIUM» НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ НАЦІОНАЛЬНОГО
ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО:
БІБЛІОТЕЧНА ДІАГНОСТИКА ЕЛЕКТРОННОГО РЕСУРСУ**

Будецька О. О., завідувачка відділу рідкісних видань та дисертацій Наукової бібліотеки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, **Фролова Н. М.**, завідувачка науково-методичного відділу Наукової бібліотеки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Доповідь присвячено проблемам створення в університетських бібліотеках електронних ресурсів раритетних видань. Як приклад аналізується діяльність відділу рідкісних видань наукової бібліотеки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Висвітлюються основні напрями проведення бібліотечної діагностики електронного ресурсу Е-«Legalium» з метою визначення шляхів його удосконалення.

Ключові слова: університетська бібліотека, електронні ресурси, критерії оцінювання, раритетні книги, бібліотечна діагностика, методи експрес-дослідження

Наприкінці ХХ ст. в наукових і практичних колах досить активно обговорювались питання про відмирання бібліотеки в її традиційному сприйнятті та бібліотечної професії з історичним тлумаченням її «клоцманської» ролі у інформаційному вирі. Але сьогодні, всупереч прогнозам, сучасна бібліотека перетворюється на соціальний інститут, який посилює свій вплив на суспільний розвиток, й насамперед, це стосується університетських бібліотек. На нашу думку, цей феномен пояснюється тим, що вони змогли не тільки довести свою незамінність, але й посилити роль і вплив як за рахунок професійного використання існуючих, так і створення власних е-ресурсів.

У представленій доповіді більш детально зупинимося на створенні е-ресурсів рідкісних видань та виявленні критеріїв сучасного оцінювання цих інтелектуальних продуктів бібліотечної діяльності. Сьогодні фонд відділу рідкісних видань та дисертацій наукової бібліотеки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (надалі НЮУ ім. Ярослава Мудрого) складає понад 55 тис. одиниць зберігання. Здійснюється планомірна систематична робота по переведенню їх в електронну форму та створенню спеціальних електронних інформаційних ресурсів як для науковців і студентів університету, так і користувачів Інтернету.

Одним з перших створених ресурсів для представлення рідкісних видань з фонду наукової бібліотеки університету став «e-Legalium» (зібрання правових текстів), який обрано не випадково. Обслуговування раритетними виданнями у відділі рідкісних видань і дисертацій підтвердило науковий і освітній інтерес викладачів і студентів саме до визначених груп інформації, що вимагало на той час створення цих затребуваних е-ресурсів. Шість років тому вбачалося

правильним поділити оцифровані раритетні видання на п'ять груп – "Представники харківської правничої школи", "Підручники ХІХ – поч. ХХ ст.", "Рідкісні видання середини ХХ ст.", "Зібрання газет поч. ХХ ст.", "Стародруки".

Але цілком логічно, що з часом постало питання щодо поповнення, зміни структури, відмови від окремих складових, типів видань тощо. Поставлені завдання цілком очікувано привели до висновку про необхідність проведення бібліотечної діагностики ресурсу «e-Legalium» – експрес-дослідження на предмет доцільності його подальшого існування, визначення проблемних питань ефективного функціонування та удосконалення за рахунок впровадження нових методів, інновацій у бібліотечну практику.

Розроблений алгоритм цього експрес – дослідження включав: вибір теми, формулювання мети і завдань, визначення об'єкта і предмета дослідження; розробку наукової гіпотези; вибір методів проведення, підготовку висновків проведеної діагностики ресурсу. Серед визначених завдань – проаналізувати активність його використання з одного боку як цілісного електронного ресурсу, з іншого – кожної з електронних колекцій у його складі, тобто в межах кожної групи здійснити контент-аналіз на предмет дослідження активності використання конкретного видання, обґрунтувати можливості розширення ресурсу за рахунок визначення нових складових, оцінити доцільність його існування та перспективи використання.

При здійсненні бібліотечної діагностики найчастіше застосовувалися визнані методи моніторингу, які на практиці дозволяють своєчасно виявити зміни інформаційних потреб споживачів інформації та створити ефективну модель інформаційно-бібліотечного обслуговування. Саме тому під час експрес-дослідження враховувалися як професійні погляди бібліотечних фахівців НБ НЮУ ім. Ярослава Мудрого (насамперед, на етапі прогнозування), так і незалежна громадська думка споживачів через аналіз кількісних характеристик звернень до всього ресурсу та його складових. Значну увагу було приділено застосуванню контент-аналізу як методу якісного аналізу з метою виявлення або вимірювання різних фактів і тенденцій. Сутність методу полягала в переведенні досліджуваної інформації в кількісні показники та їх статистичну обробку.

За результатами бібліотечної діагностики протягом шести років до досліджуваного е-ресурсу звернулося понад 30 тис. користувачів. Проаналізовано й звернення до кожної з електронних колекцій – складових ресурсу. Найбільш значним попитом користувалися е-колекції «Представники Харківської правничої школи» (понад 50 % звернень), «Кращі підручники ХІХ – початку ХХ ст.» (до 20% звернень), значно нижчим попитом користувалися е-колекції «Рідкісні видання середини ХХ ст.» та «Зібрання газет». Акцентуємо увагу й на дослідженні окремих е-колекцій у складі «e-Legalium».

1. «Представники харківської правової школи» – (іміджева колекція рідкісних видань ХІХ – поч. ХХ ст.). Е-ресурс надає інформацію про спадщину 20 видатних харківських правознавців, до 106 праць яких звернулося понад 15 тис. користувачів. Дослідження продемонструвало підвищену увагу науковців і студентської молоді до праць В. М. Гордона (цивільне право), М. І. Палієнка

(державне право), М. С. Бокаріуса (криміналістика), П. П. Цитовича (цивільне право) та інших класиків права.

2. «Підручники XIX – поч. XX ст.». При утворенні е-ресурсу в якості робочої гіпотези висувалася ідея дослідження – наскільки сучасними студентами університету будуть затребувані підручники, створені понад сто років тому та чи будуть вони корисними у навчальному процесі університету. В ресурсі представлено 58 підручників з різних правових дисциплін. Найбільш затребуваними виявилися конституційне (державне) право, міжнародне право, адміністративне право. Досить активно використовувалися книги з філософії і логіки.

3. «Рідкісні видання середини XX ст.». До ресурсу включені «Вчені записки Харківського юридичного інституту» (1939–1940, 1948–1962), наукові конференції, наукові роботи студентів, бібліографічні видання, що висвітлювали діяльність нашого вишу. Від часу створення ресурсом скористалися понад 3 тис. користувачів, що стало підтвердженням необхідності його подальшої оптимізації.

4. «Зібрання газет початку XX ст.». Цей ресурс майже не користувався попитом, й підтвердилася робоча гіпотеза про необхідність відмови від нього.

Цей етап бібліотечної діагностики «e-Legalium» ми розглядали як експрес-дослідження, що базується насамперед на аналізі кількості звернень до конкретного ресурсу у цілому, його складових і конкретних представлених видань. Свого роду мало місце певне Інтернет – опитування користувачів. Позитивним у цьому випадку є унеможливлення фальсифікації заповненої інформації з боку дослідників; анонімність респондентів, що дозволяє мінімізувати приховування інформації, респонденти не бачать посередника, який може чинити на них психологічний тиск, відсутні підказки бажаних відповідей.

Не можна не звернути увагу й на мінімальну вартість проведення даного дослідження. Саме такий підхід виступає, на нашу думку, як необхідний компонент ефективно діючої університетської системи менеджменту якості, що впливає на рівень освітнього і науково-дослідного процесів у вишу. Значні кошти, що витрачаються університетом на створення і доступ до власних електронних інформаційних ресурсів, вимагають справедливої оцінки реального використання їх нашими споживачами.

Таким чином, бібліотечна діагностика е-ресурсу «e-Legalium» підтвердила гіпотезу, що як цілісний електронний продукт він має право на існування, потребує поповнення новими е-надходженнями видань за тематикою кожної з електронних колекцій, що входять до його складу.

В той же час представляється необхідним заміна окремих складових ресурсу, а також введення нових підрозділів, зокрема: затребувана е-колекція «Рідкісні видання середини XX ст.» не відповідає своїй назві, а тому потребує її заміни. Так як ресурс містить виключно матеріали з історії правової науки Харківського юридичного університету, слід перейменувати його на е-колекцію «Наукові праці Харківського юридичного інституту середини XX ст.». Викликає сумнів і необхідність продовження функціонування е-колекції

«Зібрання газет початку ХХ ст.». Аргументи наступні: по-перше колекція майже не користується попитом, що підтверджено аналізом е-звернень користувачів; по-друге, ПП «Архівні інформаційні системи» і Тов. «Цифрова країна» презентувала відкритий е-ресурс «Libraria» – цифровий архів друкованої преси з початку ХХ ст. Тому вкладання коштів у ресурс, який вже представлено у вільному доступі в Інтернеті не має сенсу.

Бібліотечна діагностика надала висновок, що виходячи з читацьких запитів потребує значного розширення ресурс «Представники харківської правової школи». Насамперед, слід зазначити, що у цій е-колекції необхідно максимально повно представити цифрові видання як теоретиків минулих століть, так і розширити її за рахунок введення е-копій праць харківських правознавців середини ХХ ст. Підвищеної уваги бібліотечного персоналу потребує е-колекція «Підручники ХІХ – початку ХХ ст.». Наведений вище аналіз звернень надав підстави для висновку про значний інтерес студентської молоді до підручників минулих століть. Особливо це стосується конституційного, міжнародного, цивільного права. До першоджерел правових наук звертаються й викладачі при написанні сучасних навчальних посібників і підручників. Тому можна вважати першочерговим завданням розширення репертуару таких раритетів у представленій колекції.

Не можна не звернути увагу на інтерес молоді до підручників з суміжних праву дисциплін – філософії, логіки. Вважаємо, що цей ряд необхідно продовжити кращими підручниками ХІХ – початку ХХ ст. з психології, політології, соціології, етики та інших галузей суспільних наук. Зазначимо й значне коло запитів щодо підручників, які вийшли друком протягом 20 – 60-х років ХХ ст., за рахунок яких колекція може розширюватися. Виникає питання й до кафедр університету. Можливо (як гіпотеза дослідження) настав час для передрукування (безумовно з елементами осучаснення) низки підручників, на які виявлено особливо великий попит.

На довгострокову перспективу фахівці наукової бібліотеки розглядають можливості введення до ресурсу нових е-колекцій: «Автореферати дисертацій з різних галузей права (1938 – 1980р.р.)», «Закони і нормативні акти України 1917 – 1945 років», які сьогодні користуються підвищеним попитом у науковців. На думці й утворення колекції е-статей з правових періодичних видань ХІХ – першої половини ХХ ст.

LIBRARY DIAGNOSTICS OF ELECTRONIC RESOURCES: EXAMPLE E-«LEGALIUM»

The report is devoted to the problems of creating electronic resources of rare publications in the university libraries. As an example, the activities of the Rare Books Department of the Yaroslav the Wise National Law University are analyzed. The basic directions of carrying out library diagnostics of an electronic resource in order to determine ways of its improvement are covered.

Keywords: university library, electronic resources, evaluation criteria, rare books, library diagnostics, express methods